

KIRKMERAK 28

Bahçede Felsefe

Damon Young

Çeviri: ESRA BIRKAN

2. BASKI

♥ can

Damon Young

BAHÇEDE FELSEFE

On Bir Büyük Yazar ve Onların Parklarda,
Bahçelerde ve Saksılarda Keşfettiği Fikirler

Philosophy in the Garden, Damon Young

© 2012, Damon Young

© 2014, Can Sanat Yayınları A.Ş.

İllüstrasyonlar: © 2012, Daniel Keating

Bu eserin Türkçe yayın hakları Kalem Telif Hakları Ajansı aracılığıyla alınmıştır.

Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: 2014

2. basım: Ocak 2017, İstanbul

Bu kitabın 2. baskısı 500 adet yapılmıştır.

Yayına hazırlayan: Kaan Durukan

Kapak tasarımı: Utku Lomlu / Lom Creative (www.lom.com.tr)

Kapak baskı: Azra Matbaası

Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi D Blok 3. Kat No: 3-2

Topkapı-Zeytinburnu, İstanbul

Sertifika No: 27857

İç baskı ve cilt: Yıldız Matbaa Mücellit

Davutpaşa Cad. Emintaş Kazım Dinçol San. Sit. No: 81/25-26

Topkapı-İstanbul

Sertifika No: 33837

ISBN 978-975-07-2159-5

CAN SANAT YAYINLARI

YAPIM VE DAĞITIM TİCARET VE SANAYİ A.Ş.

Hayriye Caddesi No: 2, 34430 Galatasaray, İstanbul

Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33

canyayinlari.com/9789750721595

yayinevi@canyayinlari.com

Sertifika No: 31730

BAHÇEDE FELSEFE

On Bir Büyük Yazar ve Onların Parklarda,
Bahçelerde ve Saksılarda Keşfettiği Fikirler

Damon Young

İngilizce aslından çeviren

Esra Birkan

♥can

İçindekiler

Açık Havada Felsefe	9
Jane Austen: Chawton Çiftliği'nin Sunduğu Avuntular	21
Marcel Proust: Yatak Odasında Bonsai.....	45
Leonard Woolf: Monk's House'daki Elmalar.....	63
Friedrich Nietzsche: Düşünce Ağacı.....	85
Colette: Seks ve Güller	99
Jean-Jacques Rousseau: Botanik İtiraflar	115
George Orwell: Ölesiye Tırpanlamak	131
Emily Dickinson: Belki Tarlaları	143
Nikos Kazancakis: Taş Bahçesi.....	155
Jean-Paul Sartre: Kestaneler ve Hiçlik.....	165
Voltaire: Tüm Yerlerin En İyisi.....	181
Eşikteki Yabancı	193
Kaynakça: Kitap Sayfalarını Karıştırırken	199
Teşekkür	215

AÇIK HAVADA FELSEFE

“Doğanın her köşesi muhteşem...”

Aristoteles, *Hayvanların Hareketleri Üzerine*

Aristoteles züppeliğiyle tanınırdı. Antikçağ biyografi yazarı Diogenes Laertios’a göre, bilimsel felsefenin babası, zamanın modasına uygun bir konuşma tarzıyla hafif peltek konuşur, yine modaaya uygun şık giysi ve aksesuarlar kullanırdı. Makedonyalı asillerle bağları da düşünülecek olursa, refah içinde yaşayan ve iyi yaşamasını seven biri olduğu izlenimi doğuyor. Bunun tarihsel bir önemi var: Aristoteles’in kendisinin de belirttiği gibi felsefe, büyük, zengin şehirlerde doğmuş ve eğitimli, üst sınıf mensuplarının sohbet ederek ve yazarak hoşça vakit geçirmesini sağlamıştır. Ne var ki, Aristoteles’in okulu, Makedonya sarayında, Atina’nın Kerameikos gibi prestijli bir bölgesinde ya da kalabalık pazaryeri *agora*’da değildi. Filozof meşhur derslerini bir parkta veriyordu.

Aristoteles’in okulu Lyceum, ismini filozofun binalarını kiraladığı gölgeli koruluktan almıştı. Şehir surlarının doğusunda yer alan Lyceum, Zeus’un “kurt tanrı” oğlu Apollo, Lyceus’a adanmıştı. İçinde yürüyüş ve koşu parkurları, soyunma odaları, güreş okulları, tapınaklar ve

stoa, yani güneş ve yağmurdan korunmak için sütunlu bir galeri vardı. Askerî geçit törenleri ve dinî ayinler burada yapılıyordu. Spor, din, politika ve felsefe gibi her türlü amaca hizmet eden bir alandı. Aristoteles öğrencilerine derslerini *peripatoi*, yani kemer altında gezinirken anlatıyordu; Aristoteles okulu öğrencilerinin adı olan “peripatetik”¹ de buradan gelmektedir. Aristoteles okulu ayrıca ilk botanik bahçesine ev sahipliği yapmıştır (bahçedeki bitkiler muhtemelen Makedonya krallığından geliyordu). Hiç şüphesiz, bu bahçe onun *De Historia Plantarum* (Bitkiler Üzerine) adlı günümüze ulaşmayan kitabına önemli bir katkıda bulunmuştur.

1. Aktif felsefe. Yürüyerek, tartışarak yaptığı için Aristoteles'in felsefesini ve onun öğrencilerini tanımlamada kullanılan sıfat. (Ç.N.)

Aristoteles, hocası Platon'un izinden gidiyordu; çünkü Platon'un Academia'sında kutsal sayılan koruluk bir alandı ve o da derslerini gezinerek anlatıyordu. (Oyun yazarı Alexis, "Endişe içindeydim ve Platon gibi volta atıp duruyordum fakat bu bacaklarımı yormaktan başka işe yaramadı," diye espri yapar.) Bahçelere duyulan yakınlık Antikçağ felsefesinde önemli bir yer tutmaktaydı. Aristoteles'in öğrencisi ve halefi, Theophrastus botanikle ilgili ilk sistematik denemeyi yazmış ve Lyceum bahçelerini, "burada, dostluk ve muhabbetle... felsefe ve edebiyat çalışacak olan" meslektaşlarına miras bırakmıştır. Lyceum ve Academia iki yüz yılı aşkın bir süre Akdeniz düşünce dünyasının merkezinde yer aldı. Platon ve Aristoteles'in önemli Helenistik dönem eleştirmenlerinden olan Epiküros, sakin ve dingin bir yaşam (ve belki de ekşi üzümüleri) için Atina'daki mülküne yerleşmiştir. Epiküros'un okulunun adı "Bahçe"ydi: bağımsızlığın ve o bağımsızlığa ulaşma yolunun sembolü olarak bu ismi seçmişti. Porphyrios, Epiküros'un şu sözünü alıntılamıştır: "Doğanın izinden giden, her konuda kendine yeter." Kültürlü Romalılar, Yunan öncüllerinin ne kadar haklı olduğuna kanaat getirmiş ve onlar da akademik amaçlar ve sohbetler için bahçelere yönelmiştir. Kamu hizmetinden azledilen Cicero da, Tusculum'daki villasında bir "Academia" kuracağını yazmıştı. Cicero ve öğrencileri açık havada yürüyüş yaparken aynı zamanda ilim yapıyorlardı. Cicero, bitkilerin büyümesini izlemenin verdiği hazzı anlatır. Cicero'nun "Yaşlılık Üzerine" adlı metnindeki Cato¹ karakteri, "Tabiatın verdiği mahsüllerde, onun gücünü ve süreçte kat ettiği yolu izlemek bana mutluluk verir," der. Antikçağ'ın sonunda, yani Aristoteles'in okulunu açmasından yedi yüz yılı aşkın bir

1. Marcus Porcius Cato. Romalı devlet adamı, hukukçu, hatip. Cicero bu eserini onun ağzından yazmıştır. (Ç.N.)

süre sonra, Platoncu Tanrıbilimci Augustinus, yine bir bahçede Hıristiyanlığı seçmiş, *İtiraflar* adlı eserinde, “Kendimi bir incir ağacının altına attım ve gözyaşlarımın akmasına izin verdim,” diye yazmıştır. Dolayısıyla felsefe çoğunlukla açık havada yapılan bir şeydi.

Bunun pek çok sebebi var. Öncelikle bahçeler zihnin dağılmasını engeller. Felsefe sosyal bir uğraştır. Ama çok fazla dış etkinin olması çılgınlığa yol açar, derin düşünceye değil. Yunan şehirleri, Antik ve Helenistik dönemlerde bile gürültülü ve kalabalıktı, dikkat dağıtan çok fazla şey vardı. Atina'nın yolları dar ve dolambaçlıydı ve (genellikle de sempozyumlardan¹ çıkmış, sarhoş bir halde yalpalayarak evine dönenlerle) her saatte kalabalık olurdu. Yollardan bütün gün gıcırtılı sesler çıkarak yük arabaları geçerd; ve eğer komedyacı yazarı Aristophanes'in yazdıklarına inanacak olursak, herkes yollara işer ya da lazımlıklarını boşaltırdı. Ne var ki, Atinalılar için evlerine kaçmak da, bu kaostan kurtulmak için bir çare değildi, zira evlerinde de eşek, keçi ve diğer çiftlik hayvanlarıyla birlikte yaşıyorlardı. Lyceum, Aristoteles ve öğrencilerine şehir hayatının hayhuyundan kaçış sağlıyor, bu sayede mantık ve metafiziğin inceliklerine yoğunlaşabiliyorlardı.

Ayrıca Antik Yunanlar hareketli insanlardı, ilim yapmak onlar için dışarı çıkmadan, sadece oturarak yapılan bir şey değildi. İlk açılan okullar, kısa mesafe koşusu ve güreş gibi sporların yapıldığı yerlerdi. Halka açık bir park onlar için bacaklarını ve yağ sürdükleri kaslarını çalıştıracakları bir yerdi. Bahçıvanlık ise, Sokrates'in işaret ettiği gibi, fiziksel bir aktiviteydi. Ksenofon, *Oeconomicus* (Ekonomist) adlı eserinde, Sokrates'in şöyle söyledi-

1. Antik Yunan'da sempozyum kelimesi, Yunanca “birlikte içki içme” anlamına gelir, içki içilen partiler anlamında kullanılmıştır. (Ç.N.)

ğini yazar: “Üst sınıftan kudretli kişiler bile ziraatten uzak kalmaz çünkü güzel, bakımlı bir arazinin yaşattığı tatmin duygusuyla refah duygusu bu faaliyette bir aradadır; üstelik bu, özgür bir insanın fiziksel enerjisini kullanabileceği bir alandır.”

Öğrencilerinin çoğu gibi Aristoteles de gözlem yapan bir filozoftu. Yani sadece akıl yürütmekle yetinmiyor, somut kanıtlar arıyordu. “*De Genaritione et corruptione* (Nesiller ve Yozlaşma Üzerine) adlı eserinde, “Soyut tartışmalarla yetinip gözlemden uzak kalanlar, birkaç gözleme dayanarak hemen dogmalar oluşturmaya meyillidir,” diye yazmıştı. Botanik bahçesi kurması ve kendi ülkesi dışında çalışmalar yapması bu sebeptendir. Biyolojik sınıflandırma üzerine yaptığı çalışma, son derece detaylıydı, titizlikle yapılmıştı ve bin yıllar boyunca benzerine rastlanmadı; öyle ki Charles Darwin, biyolojik ve botanik sınıflandırmanın büyük isimleri Linnaeus ve Cuvier için, “Aristoteles ustayla kıyaslandıklarında okullu bir çocuktan ileri gidemezler,” demiştir. Lyceum bahçesi filozofa, felsefe için kaynaklık ediyordu; numune topluyor, analiz yapıyor, senteze ulaşıyor ve öğrendiklerini öğretiyordu, keşif gezisiyle laboratuvar burada bir aradaydı.

Doğa ve ikinci doğa

Felsefenin açık havada yapılma geleneğinin daha entelektüel sebepleri de var. Bahçe sadece bir kaçış veya fiziksel aktivite yeri değildi. Entelektüel açıdan da zihni uyarıyordu çünkü iki temel felsefi ilkenin birleşimiydi: insan ve doğa. İngilizce bahçe (*garden*) kelimesiyle Almanik ve Latince kökenli dillerdeki (*garten, jardin, giardino*) kelimelerde bu anlam var. İngilizce “*yard*” (avlu) kelimesinde olduğu gibi, bir yeri etrafını çevirerek ka-

patma anlamına işaret ediyorlar. Bir yeri çevirerek kapatma işi iki şey gerektirir: çevrilerek kapatılan *bir şey* (doğa) ve bu işi yapan *biri* (insan). Lyceum gibi kutsal sayılan korulardan başlayarak, her bahçe bu türden bir birleşmedir: doğanın bir parçası geri kalanından ayrılır, etrafı çevrilir ve insanlar tarafından dönüştürülür.

Bahçeyi benzersiz kılan şey bu birleşimin *dışavurulan* karakteridir. Doğa insanların elinde adım adım ve radikal bir biçimde dönüşüme uğrar. Aristoteles'in belirttiği gibi, zanaatin tanımı budur: kendi kendine gerçekleşemeyecek doğal olasılıkları gerçekleştirmek. Fakat hem sanat hem de zanaatte, doğa ile insanın birleşimi ve her ikisinin de katkıları genellikle gizli kalır. Sözelimi, ağaç kereste olur, maden filizi metale dönüşür, plankton ve yosunlar önce petrol, sonra plastik olur; kökenlerinde doğa vardır ama artık "doğa"nın kendisi değildirler. Doğa; vahşi doğa, hastalık, ezoterik semboller gibi şeylerle birleştirilerek "öteki" olarak konumlandırılır. İnsan emeği ise görünmezdir: ürün ve hizmetleri görürüz ama onları üreten insanları her zaman görmeyiz. Bahçe, insan ile doğal süreçleri bir araya getirerek bu çift taraflı yabancılaşmayı aşar. Bitkiler ve taşlar, bitki ve taş olarak kalır ama belli bir düzene sokulmuş olarak ve bakımlı bir haldedirler artık. İnsanın doğayla olan özel ilişkisi bahçede sergilenir. Bahçe, insanın fiziksel ve zihinsel olarak doğayla nasıl bir ilişki kurduğunu gösterir. Normalde saklı kalan veya unutulmuş doğa-insan birlikteliği, bahçede çarpıcı bir şekilde görünür hale gelir; bir şova, bir sergiye, bir sunuma dönüşür. Aristoteles'in ifadesiyle, bu ezeli ilişki bahçede ete kemiğe bürünür. Bahçe insanın doğayla fiziksel ve zihinsel dayanışmasının sergilendiği yerdir. Bahçe insanlaştırılmış evreni görünür ve anlaşılır kılar; bu görünen, hissedilen ve üzerinde düşünülen bir birlikteliktir.

İşte bu iki temel ilke, yani insan ile doğa, felsefi açıdan kışkırtıcıdır. Devamlı olarak düşünmeye davet eder çünkü her ikisi için de nihai ve sabit bir tanım yoktur.

Mesela, “doğa” aldatıcı bir biçimde sıradan bir kelimedir; bu kelimenin aşinalığı onun çoklu anlamını ve belirsizliğini maskeler. Bu kelime, gerçekliğin tamamına; fiziksel şeylere ve ilkelere; hayata; ve insanlarda alışıl-gelmiş şeylere işaret eder. Yine de en geniş anlamıyla bile doğa, tam olarak kavranamayan, belli bir tanıma sığmayan bir şeydir. Filozof Heraklitos’un, Aristoteles’in doğumundan yüz yıl önce belirttiği gibi, “*physis* saklanmayı sever”. *Physis*, oluşum anlamındaki doğa için kullanılmış Yunanca bir kelimedir. “Fizik” ve “fiziksel” kelimeleri buradan türemiştir. Doğa “saklanır”; insan anlam üreten bir varlıktır ama evrenin kendisi anlamsızdır. Evrenin “yasaları”ndan söz etmek yanıltıcıdır çünkü doğanın işleyişini yorumlayan evrensel bir yasa koyucu olduğunu ima eder. Doğanın belli düzenleri ve belli bir ritmi vardır; filozof Alfred North Whitehead bunu doğanın “geçici alışkanlıkları” olarak tanımlamıştı. Ama doğanın ne yasaları ne de yasa koyucusu vardır; doğa sadece vardır. Doğanın aksine, insan her zaman bilinçli ya da bilinçsiz olarak neyin “ne” olduğuyla ilgili bir bakış açısı edinir. Örneğin Aristoteles doğayı büyüyen ve hareket eden bir organizma olarak görüyordu. Platon’un doğaya bakışı ise onun ilahî bir tasarım olduğu yönündeydi; Epiküros’a göre doğadaki her şey atomların rasgele hareketlerinden oluşmuştu. Dolayısıyla, doğa kendisi hakkındaki bütün yorumları emen felsefi bir süngerdir. Ama bunu eksiksiz bir biçimde yapamaz çünkü her yorum kısmi ve çıkarımsaldır; bizim kavramlaştırmanın ötesinde daima daha *fazlası* vardır. Kısmen Heraklitos’un *physis* kavramından esinlenen Alman filozof Martin Heidegger, insan gerçekliğini “aydınlık veya açıklık” anlamında *Lich-*

tung olarak tanımlamıştır. Heidegger'in ormanlık alandaki bir açıklığa işaret eden bu mecazı kullanması onun iflah olmaz modernite karşıtlığından ileri gelir. Ama bu uygun bir mecazdır. *Physis*'de olduğu gibi doğa bizim için beliren bir şeydir; tıpkı karanlık bir ormanda bir anda aydınlık bir açıklığın belirmesi gibi. Ama karanlık hep vardır: doğanın büyük bir kısmını insanın algılaması ve tanımlaması mümkün değildir. Hakikat, kesinlik içeren tanım ve hesaplamalar kümesi olmaktan çok ezeli bir gidiş geliştir: doğa açılır ve saklanır, doğa karşımıza çıkar ve unutulur, doğa yaratılır ve yok edilir. Doğanın "ne" olduğuyla ilgili söylenecek son bir söz yoktur.

Tam da bu yüzden insan da bir bulmacadır. Varoluşumuz bir muammadır çünkü insan doğası evrensel ve ebedi değildir; kendimize karşı saydam değiliz. Sadece doğa yok, ikinci bir doğa daha var; birincisi var olan, ikincisi ise yaratılan doğadır. Bununla birlikte, insana atfettiğimiz anlam da belirsizlik içerir ve kesin değildir. Sophakles'in *Kral Oidipus* tragedyasında, Sfenks'in krala sorduğu bilmecede dile getirilmeyen noktalar bunlardı. Sfenks'in, "Sabahları dört ayağı, öğlen iki ayağı ve akşamları üç ayağıyla yürüyen ama sesi olan şey nedir?" sorusunun cevabı, "insan"dı. Yanıltıcı bir biçimde, basit bir cevaptı bu. Türümüz devam ediyor ama biz devamlı değişiyoruz. Bireyler ve toplumlar olarak sürekli inşa halindeyiz, sürekli olarak yeni bakış açıları kazanıyor, yeni rotalar çiziyoruz. Ve bunların hiçbiri tam olarak kesin değil. Zavalı Oidipus, tüm bilgeliğine rağmen kendisine karşı trajik bir biçimde kördü. Roberto Calasso'nun *Kadmos ile Harmonia'nın Düğünü* adlı eserinde belirttiği gibi, "Sfenks, şifresi çözülemeyen insan doğasının, belli bir tanıma sığmayan, çok boyutlu yapısına atfen, yine kaçamaklı ve çok boyutlu bir tanımlama yapmıştır. Sfenks'in yanına gelen Oidipus, Sfenks'in bilmecesini çözmüş ancak bu kez ken-

disi bir bilmece olmuştur.” Calasso’nunki, Nietzsche, Heidegger ve Sartre’ı yankılayan modern bir çözümlemedir. Yine de, şüphe Aristoteles’den önce de vardı ve Yunan tragedyalarında, felsefede olduğundan daha güçlü bir biçimde dile getiriliyordu: İnsan bitmek bilmeyen bir sorudur, bir yanıt değil.

Doğa ile insan bilmececi bahçede bir araya gelir. Bu sebeple, bahçenin felsefede bir karşılığı vardır. Bahçe, evrene ve varoluşa dair fikirlere esin kaynağı olur; tarihi değerler, politik fikirler ve günlük hayat akışıyla şekillenir. Bahçe, doğanın insanlaştırılmış halidir. Fakat ona baktığımızda kendimizden başka bir şey de görürüz. Onda insan olmayan bir şeyin, bilince sığmayan, düşünmeyen bir evrenin gizli imasını da görürüz. Bu bizim dışımızdadır ve Aristoteles’in şaşkınlıkla ifade ettiği gibi, bitkilerin “gizli yaşamı”nda saklıdır. Ama aynı zamanda içimizdedir: İçgüdü ve alışkanlıkların kör ve karanlık güçleri, insan tininin doğaya gereksinim duymasına yol açar. Bahçe, bunu kendi içimizde hissedebileceğimiz şekilde açığa vurur. Aristoteles’in tasavvurları bir yana, o aslında insanın cismani bir varlık olduğunun farkındaydı: fikirler fiziksel yolla akla gelir ve ifade edilir. Fikirler, bitkiler ya da taşlar gibi organik ya da temel bir biçim aldığı anda bu daha da belirgin hale gelir. Bahçe, temel kavramlara canlılık, devingenlik, yoğunluk ve ağırlık kazandırır.

Bahçelerin halen kutsal bir havasının olması, insana kattığı bu zihinsel ve duyuşal zenginlik sebebiyledir. Lyceum’un “kurt tanrı” tapınaklarından, Budist manastırlarına ve Ortaçağ katedrallerine kadar birçok dinî yapının yanında bahçeler bulunur. Bahçe aslında sadece tanrısal veya ruhani bir olgu değildir. Bahçe daha temel güdülere dayanır: doğanın bir parçasını ayırmak ve onu doğanın geriye kalanından farklılaştırmak gibi. İngilizce “*sacred*” (kutsal) sözcüğünün kökeninde de bunu görebir-

liriz: Hint-Avrupa dil ailesinde *sak*, ayırmak, sınır çizmek, bölmek anlamına gelir. Kutsal kelimesinin zıttı “dünyevi” değil, “sıradan”dır. Kutsal olan, sıradan olandan ayrılmış ayrıştırılmıştır. Bu açıdan bakıldığında, bahçe ilk kutsal alanlardan biridir, ondan önce Lyceum gibi korular vardı. Bahçe tamamen doğal olan yerlerden ve insan yoğunluğunun olduğu yerlerden ayrılmış ama aynı zamanda doğa ile insanı bir araya getirmiştir. Tamamen dünyevi olsa da, etrafını çeviren duvar ve çitler “sağduyu”dan¹ kopuşu sembolize eder. Bir başka deyişle bahçe, felsefeye davettir.

Erdemlilik ve felsefi çatışma

Düşünmek sadece akademisyenlere mahsus olmadığına göre, bu sadece meslekten filozoflara çıkarılmış bir davet değildir. Yunanlardan itibaren, amatör anlamda felsefenin köklü bir geleneği vardır; felsefe, felsefe seminerlerinde olduğu kadar edebiyatta, şiirde ve güzel sanatlarda da gelişimini sürdürmüştür. Felsefenin mutlaka üniversitelerde yapılması gerekmez, felsefenin ihtiyacı olan şey, insan toplulukları ile tenhaliğin dengelenebileceği bir ortamdır. Aristoteles’in Lyceum’unda olduğu gibi, bahçe zihnin yaşantısının eşlikçisidir. Estetik açıdan, çeşitli zevklere hitap eder: rengârenk veya yumuşak tonlarda, geometrik veya yıllankavi, süslü veya yalın. Daha da önemlisi, dikkatimizi dağıtan dış etkenlerin hızlanarak arttığı bir çağda, bahçe biraz yavaşlamak, dikkatlice bakmak ve cesurca düşünmek için bir fırsattır; zihin dağınıklığının panzehiridir. Aristoteles, *Metafizik* adlı eserinde, “İnsan ırkı sanatla ve düşünceyle yaşar,” diye yazmıştı.

1. Herkesçe doğruluğu kabul edilen genel geçer görüş anlamında. (Ç.N.)

Aradan geçen iki bin yıldan sonra, bahçe hâlâ, bu ikisine ortam sağlayan ender mekânlardan biridir.

Bahçeler çok güzel olabilir, bazen öyle güzel olurlar ki nefesiniz kesilir. Bahçe insanı avutur, sakinleştirir, moralini yükseltir. Fakat bazen de bozguna uğratar ve kıskırtır; bahçenin felsefi değeri de buradan gelir. Bahçe daima düzen ile karmaşa, yeşerme ile çürüme, bilinç ile bilinçsizlik, hareketsizlik ile canlılık arasındaki çatışmayı açığa çıkarır. Bu kavramların arasındaki çatışmaya her uygarlıkta ve her uygar zihinde rastlanır. Bu nedenle, bahçenin hikâyesinde farklı hassasiyetlere sahip çok çeşitli karakterler yer alır. Jane Austen, çiftlik bahçesine kusursuzluğun verdiği rahatlama duygusuyla bakıyordu. Leonard Woolf'un donmuş elma ağaçları ona bu duygunun tam tersini yaşıtıyordu: tekinsiz bir vahşet duygusu. Küf ve sidik kokan yatak odasına sıkışıp kalmış Marcel Proust için üç bonsai ağacı kayıp zamanın arayışını temsil ediyordu. Friedrich Nietzsche'nin İtalya'daki düşünce ağacı hasta filozofa, geçmişi unutup yaratmaya ve yok etmeye devam etme yolunda güç ve cesaret aşılıyordu. Skandalın kadını Fransız yazar Colette güllerde tefekkür ve huzuru keşfetmişti. Bir nesil sonra, onun kafe müdavimi hemşerisi Jean-Paul Sartre, bir kestane ağacının yol açtığı bulantıyı anlattı; bu, bir kuşağı galeyana getiren varoluşçu bir haykırıştı. Dolayısıyla bahçe, felsefi çatışmayı tespit etmeyi kolaylaştırırken, bunu göz ardı etmeyi zorlaştırır. Aristoteles, *Nikhomakos'a Etik* adlı eserinde, "Erdemlilik, hakikati her şeyden ve herkesten daha fazla onurlandırmaktır," diye yazmıştı. Elinizdeki kitap, felsefe kitabı değil, felsefi yaşantıların portresidir. Sundukları ödül ise, doğaya ve insan doğasına daha fazla yakınlaşma ve bu ikisinin gizemli birlikteliği olan bahçedir.

İnsanın doğayla olan özel ilişkisi bahçede sergilenir. Bahçe, insanın fiziksel ve zihinsel olarak doğayla nasıl bir ilişki kurduğunu gösterir. Normalde saklı kalan veya unutilan doğa-insan birlikteliği bahçede çarpıcı bir şekilde görünür hale gelir; bir gösteriye, bir sergiye, bir sunuma dönüşür. Aristoteles'in ifadesiyle, bu ezeli ilişki bahçede ete kemiğe bürünür. Bahçe, insanın doğayla fiziksel ve zihinsel dayanışmasının sergilendiği yerdir. Bahçe insanlaş-tırılmış evreni görünür ve anl aşılır kılar; bu görünen, hissedilen ve üzerinde düşünölen bir birlikteliktir.

Jane Austen, bir bahçesi olmadığı zamanlarda neden yazamaz hale gelmişti? Jean-Paul Sartre kendi halinde bir parktan neden ölesiye nefret ediyor, o parkın tetiklediği "bulantı" duygusuyla tüm yaşamı boyunca nasıl mücadele ediyordu? George Orwell'ı en güç koşullarda toprağında delice çalışmaya iten neydi? Birkaç bodur, çirkin saksı çiçeği Marcel Proust'a ne ifade ediyordu? Ve Voltaire, "Bahçemizi ekip biçelim," derken yalnızca felsefi bir alegori mi yapıyordu?

Avustralya'nın genç kuşak felsefecilerinden Damon Young bu çalışmasında felsefenin temel konularından olan insan ve doğa ilişkisine değişik bir pencere açıyor, tartışmanın merkezine "bahçe" kavramını oturtarak bu ezeli ve ebedi ilişkinin dinamiklerini anlamaya çalışıyor.

Felsefe ve edebiyata ilgi duyanlar kadar, dünyaya değişik açılardan bakmayı sevenler için de hoş, cazip bir okuma!

